

Naujas makroekonomikos vadovėlis Lietuvos universitetų ekonominių specialybių studentams¹

Vytautas Juščius

*Klaipėdos universitetas
Minijos g. 153. LT-93185, Klaipėda*

Vadovėlį „Makroekonomika: vadovėlis ekonominių specialybių studentams“ parašė Kauno technologijos universiteto Ekonomikos ir vadybos fakulteto dėstytojų kolektyvas. Visų pirma jis skirtas universitetų ekonominių studijų programų studentams, o kartu ir tiems, kurie siekia geriau suvokti ekonomiką ir socialinę bei politinę aplinką. Suprantama, kad, vien išmąnydamas teorijos dėsningumus, verslininku netapsi, tačiau įgyjamos žinios padeda įgyvendinti karjeros siekius. Informacija dažnai yra neįvertintas išteklius, lemiantis bet kurios veiklos rezultatus. Ekonominės minties vystymasis taip pat įnešė svarų indėlį į metodologinę pažinimo raidą, yra reikšmingas materialios realybės suvokimo instrumentas ir pateikia alternatyvų diskusijoms apie pozityviąją ir norminę ekonomiką. Vertindamas leidinį, atkreipsiu dėmesį į jo reikalingumą ir originalumą, autorių darbo patirtį ir naujovių atspindėjimą, studijuojantiems knygos vertingumą, logiką, stilių ir kalbą.

Vadovėlio reikalingumas ir originalumas. Pastaruoju metu išleista daug vadovėlių ar mokymo priemonių, skirtų makroekonominėi analizei, tačiau šis – pirmasis universitetų ekonomikos studijų programų studentams. Makroekonomika, pasižymėdama analizuojamos problemos ektekiškumu, yra sudėtingas dalykas, todėl teoriniai klausimai ir makroekonominės analizės priemonės pateiktos su praktiniais pavyzdžiais. Be to, leidinys gali būti įdomus gilesne makroekonominė analize besidomintiems verslininkams, vadybininkams ir plačiajai visuomenei. Jame analizuojami klausimai, iš viso nagrinėti kituose vadovėliuose lietuvių kalba: tai vartojimo teorijos, pinigų paklausos teorijos (klasikinė kiekybinė, keinsistinė, monetaristinė, šiuolaikinė), IS-LM modelis uždarojoje ekonomikos sistemoje, ekonominės veiklos ciklai, realiojo ekonominio ciklo teorija, Europos integracija ir makroekonomika. Knyga užbaigiama originalia dalimi – „Ekonomikos istorijos pamokos“, išryškinančia svarbiausių ekonomikos teorijų istorinę raidą.

Vadovėlio autorių darbo patirtis ir naujovių atspindėjimas. Pateikiami teiginiai aprobuoti dėstytojų procese KTU Ekonomikos ir vadybos fakultete ir yra ilgametės

mokslinės patirties darbo rezultatas. Vadovėlyje pateikiama fundamentaliosios ekonomikos teorijos evoliucija ir šiuolaikinė jos būseną; atspindi šiuolaikiniai struktūriniai visuomenės vystymosi pokyčiai (žinių visuomenės kūrimas, integracija, globalizacija ir pan.). Tinkamas bendros ūkio situacijos vertinimas dažnai padeda išvengti brangiai kainuojančių verslo vertinimo ir valdymo klaidų, todėl makroekonomika neatsitiktinai yra tapusi klasikine ekonomistų ir vadybininkų rengimo programų dalimi. Vadovėlis yra visiškai integruotas į aukštojo mokslo studijų programą. Jame analizuojama medžiaga derama su tokiais gretimais dalykais kaip „Mikroekonomika“, „Vadyba“, „Ekonomikos ir studijų įvadas“, „Ekonominė statistika“ ir kt.

Vadovėlio vertingumas studijoms ir logika. Autoriai akivaizdžiai siekė, kad pateikiama medžiaga būtų moksliskai pagrįsta, dalykiška, logiška, vaizdi ir aiški. Grafinais teksto pateikimo sprendimais (šriftais, išryškiniimais, pabraukimais, numeravimu, struktūrizavimu) siekiama atkreipti dėmesį į analizuojamų problemų ar procesų esmę, veiksnius ar struktūras.

Svarbiausias autorių dėmesys skiriamas šiuolaikinio rinkos ekonomikos mechanizmo funkcionavimo dėsningumų analizei. Rinkos mechanizmas kiekvienoje šalyje turi savų ypatybių (susijusių su istorine šalies raida, demografija, kultūra, socialinėmis, politinėmis ir gamtinėmis vystymosi sąlygomis), tačiau jos yra akivaizdesnės silpniau išsivysčiusiose rinkos ekonomikos šalyse. Rinkos ekonomikos mechanizmo dėsniai yra objektyvūs kaip ir gamtos dėsniai, nors jie ir reiškiasi socialiniame gyvenime. Kad nagrinėjamoji medžiaga būtų lengviau suvokiama, ji pateikiama verbaline, grafine, lenteline ir matematine formomis. Tai leidžia ne tik geriau suprasti įvairias ekonomikos teorijos išraiškos galimybes, bet ir tiksliau nustatyti ekonominių dydžių tarpusavio priklausomybę. Formuliu ir paveikslų naudojimas yra tik būtina priemonė, siekiant konkrečios temos tikslo.

Autoriai dėmesį sutelkė į svarbiausius jų požiūriu rinkos mechanizmo makroekonomikos klausimus, kuriuos logiškai sugrupavo į 6 dalis, o kiekvieną jų į skyrius ir poskyrius. Vadovėlio logika yra aiški ir nuosekli. Kurso pateikimo metodika ugdo ekonominį mąstymą ir skatina įgytas žinias pritaikyti praktiniuose sprendimuose. Tai palengvina kiekvieno skyriaus pradžioje suformuluotas tikslas, išsikelti uždaviniai ir pateiktos svarbiausios pagrindinės sąvokos, į kuriuos skaitytojas ras atsakymus ir paaiškinimus. Kiekvieno skyriaus pabaigoje pateikiami kartojimo klausimai, savikontrolės užduotys ir naudota literatūra. Tekste paryškunami ekonominių kategorijų

¹ Makroekonomika: vadovėlis ekonominių specialybių studentams. Moksliniai redaktoriai V. Snieška, J. Čiburienė. Vytautas Snieška, Valerija Baumilienė, Dalia Bernatonytė, Jadvyga Čiburienė, Daiva Dumčiuvienė, Aldona Juozapavičienė, Reda Keršienė, Virginija Kavaliauskienė, Aldona Markauskienė, Bronė Mrazauskienė, Gražina Startienė, Violeta Pukelienė, Julius Urbonas. Kaunas: Technologija, 2005, p. 801.

apibrėžimai, pagrindinės sąvokos pateikiamos ir anglų kalba, kad Lietuvos skaitytojui būtų lengviau orientuotis gausioje užsienio literatūroje ir greičiau susirasti reikiamą informaciją užsienio informacijos šaltiniuose. Pavyzdžiui, pagrindinių sąvokų žinojimas anglų kalba padeda skaitytojui susirasti reikiamą informaciją naudojant Interneto paieškos sistemas, kurių daugelis yra anglų kalba.

Vadovėlis „Makroekonomika: vadovėlis ekonominių specialybių studentams“ pasižymi aiškia logine sistema: pradžioje analizuojami bendri makroekonomikos kaip mokslo klausimai, o vėliau pateikiama supaprastinta uždara ekonomikos sistema, pereinant prie atviros ekonomikos modelio. Baigiama išsamia ekonomikos mokslo istorijos teorijų raida, kuri leidžia geriau suvokti ekonomikos mokslo ir pažiūrų vystymąsi. Dažnai siūlomi makroekonomikos metodai remiasi žiniomis, įgytomis mokantis ankstesnių disciplinų modelius: matematikos, mikroekonomikos, vadybos. Autoriai, siekdami, kad studentai suvoktų pateikiamo vadovėlio prasmingumą, analizuojamus klausimus pateikia problemiška, nurodo realių situacijų, skatinančių kūrybišką mąstymą, pavyzdžių. Nagrinėjami klausimai ir realios situacijos remiasi vadovaujantis jau pasiektu išsilavinimo lygiu, pažinimo logika bei kituose studijų dalykuose įsisavinta medžiaga bei igytais įgūdžiais. Vadovėlio rinkos mechanizmo makroekonomikos kurso analizės logika ir apima toliau analizuojamąją struktūrą.

Pirmosios dalies „Metodologiniai makroekonomikos pagrindai“ pirmas skyrius „Makroekonomika ir pagrindiniai jos rodikliai“ apibūdina makroekonomiką kaip mokslą, pabrėžiant makroekonomikos objektą, jos sąsajas su ekonomine politika ir ekonomikos sistema. Suformuluoti pagrindiniai makroekonomikos rodikliai ir ekonominės politikos tikslai, priemonės ir problemos, trumpai apibūdinama makroekonomikos teorijos raida ir svarbiausieji metodologiniai analizės principai.

Antroji dalis „Svarbiausieji makroekonomikos rodikliai“ (2–4 skyriai) supažindina su ekonomikos sistemos pagrindiniais elementais ir jų sąveika, makroekonomikos pagrindais, nacionalinių pajamų apskaita, pagrindiniais jos būdais, su grynąja ekonomine gerove antrajame skyriuje „Nacionalinė sąskaityba. Nacionalinių pajamų apskaita“. Veiksniai, lemiantys nacionalinių pajamų apimtį, prekių ir paslaugų vartojimo bei verslo įmonių investicijas, nacionalinių pajamų gamybą, paskirstymą ir vartojimą, vartojimo ir investicijų teorijas, analizuojami trečiame skyriuje „Nacionalinės pajamos: gamyba, paskirstymas, vartojimas“. Bendrosios paklausos ir bendrosios pasiūlos modelis, jo elementai, pokyčio veiksniai ir jų poveikis gamybos apimčiai nagrinėjami ketvirtame skyriuje „Bendroji paklausa ir bendroji pasiūla. Pusiausvyros nacionalinis produktas“. Išsamiai apibūdinamas pusiausvyros nacionalinių pajamų modelis ir pasireiškiantis multiplikatoriaus poveikis, nuosmukio ir infliacijos tarpnis bei jų padarinių šalinimo galimybės.

Trečiojoje knygos dalyje „Ekonomikos reguliavimo priemonės“ (5–9 skyriai) apibūdinamos fiskalinė ir monetarinė politikos bei jų vaidmuo reguliuojant ekonominį augimą. Penktojoje temoje „Fiskalinė politika ir jos poveikis ekonomikai“ apibrėžta valstybės biudžeto pajamų ir išlaidų sandara, pateikti fiskalinės politikos tipai. Daug dėmesio skiriama ypač reikšmingai diskrečijai

fiskalinei politikai, parodytas jos kaip ekonomikos stabilizavimo priemonės galimybės. Šeštame skyriuje „Pinigai ir šiuolaikiniai bankai“ apibūdinotos įvairios pinigų paklausos teorijos (klasikinė kiekybinė, keinsistinė, monetaristinė, šiuolaikinė), detalizuojami pinigų rinkos multiplikatoriai. Bankinės sistemos funkcionavimo ir kontrolės būtinumas, šalies centrinio banko nepriklausomumo svarba aptariami septintame skyriuje „Centrinis bankas ir monetarinė politika“. Išsamiai apibūdinamos diskrečioji ir nediskrečioji monetarinės politikos. Prekių ir pinigų rinkų sąveika nagrinėjama aštuntojoje temoje „IS-LM modelis uždarojoje ekonomikoje“. Monetarinės ir fiskalinės politikų įtaka ekonomikos suderinimo procesams tiriama devintame skyriuje „Makroekonomikos bendroji pusiausvyra“.

Ketvirtojoje knygos dalyje „Makroekonominė dinamika“ (10–13 skyriuose) analizuojami dinaminiai procesai ekonomikoje: ekonominio augimo teorija, nedarbo, infliacijos mechanizmai bei realaus augimo ciklo teorija. Dešimtame skyriuje „Ekonomikos augimo teorija“ apibrėžiamas augimas kaip reikšminga ekonomikos savybė ir svarbi XXI a. žmonijos ekonominės gerovės sąlyga. Vinuoliktame skyriuje nagrinėjama viena svarbiausių vystymosi problemų – nedarbas, atskleidžiama jo esmė, priežastys ir užimtumo reguliavimo galimybės. Dvyliktojoje temoje pateikiama kitos svarbios problemos – infliacijos turinys, jos sąveika su nedarbu bei antiinfliacinės politikos esmė. Tryliktasis skyrius suteikia žinių apie ekonominio ciklo teorijas ir juos veikiančius veiksnius.

Penktojoje dalyje „Globalioji ekonomika“ (14–18 skyriuose) nagrinėjamos globalinės problemos (valiutų rinka, tarptautinė prekyba, tarptautiniai finansai, ekonominė integracija, globalizacijos sąlygomis vykstanti ekonominė pasaulio valstybių plėtra). Ši vadovėlio dalis susijusi su šalies kaip neatskiriamos pasaulio ūkio dalies vystymusi. Išskiriami svarbiausi momentai, stiprinantys Lietuvos tarptautines ir politines pozicijas: dalyvavimas tarptautiniame ekonominiame bendradarbiavime, užsienio investicijų pritraukimas (keturioliktoji tema „Atvirosios ekonomikos makroekonomika“), įstojimas į Pasaulinę prekybos organizaciją (penkioliktoje temoje „Tarptautinė prekyba ir prekybos politika“, šešioliktoje temoje „Tarptautinių pinigų sistema globaliojoje ekonomikoje“), į Europos Sąjungą (septynioliktoje temoje „Europos Sąjunga ir makroekonomika“) ir besivystančių šalių problemos (aštuonioliktojoje skyriuje „Besivystančių šalių problemos pasaulio ekonomikoje“) ir pan.

Šeštojoje dalyje „Ekonomikos istorijos pamokos“ (19 skyrius) skaitytojas supažindinamas su ekonomikos mokslo raidos istorija, su įvairių mokyklų ekonominės minties vystymosi poveikiu visuomenei.

Visą medžiagą siekiama pateikti tolygiai, todėl atskiriems skyriams tenka maždaug vienodai puslapių.

Stilius ir kalba. Leidinio tikslas – padėti studentams geriau suvokti makroekonomikos dalyką. Knygos autoriai siekė pagerinti ir studento savarankiško darbo rezultatus, todėl kiekviename skyriuje įdėta praktinio teorijos taikymo pavyzdžių arba situacijų analizė. Savarankiškas studijas palengvina dalykinis tikslumas, savarankiško darbo su vadovėliu galimybės, kalbos stilius. Visoje knygoje ryški bendra pateikiamo skyriaus struktūra: temos tikslas, uždaviniai, pagrindinės sąvokos, dalykinė analizė,

išvados, kartojimo klausimai, savarankiško darbo užduotys. Tekstas sklandus, kalba taisyklinga ir aiški, santrumpos ir grafinės iliustracijos naudojamos tinkamai.

Knygos pradžioje, specialiaame autorių įvade, pateikiami darbo su vadovėliu paaiškinimai, aiškios jo informacinės priemonės (išsamus turinys, knygos pabaigoje pateikiami pagrindiniai sutrumpinimai, svarbiausių terminų žodynas, vardų rodyklė ir dalykinė rodyklė). Tai leidžia ne tik geriau suprasti įvairias ekonomikos teorijos išraiškos galimybes, bet ir tiksliau nustatyti ekonominių dydžių, procesų tarpusavio priklausomybę. Ekonominės analizės matematinis lygmuo yra priimtinas besimokantiems, t.y. skaitytojams, išklausiems įprastą matematikos kursą. Kainų mato vietomis įvairiose temose pasirinkta skirtinga valiuta, ir tai nėra redaktorių apsirikimas. Ekonominės integracijos ir rinkų globalizacijos sąlygomis plečiasi tarptautinė prekyba, todėl dažnai viena valiuta keičiama į kitas.

Autorių kolektyvas, rengdamas šį vadovėlį, atliko didelį darbą, tačiau tobulumui nėra ribų. Šalia išvardytų teigiamų rekomenduojamojo skaitytojams vadovėlio savybių noriu išreikšti ir kai kurių palinkėjimų jį tobulinant. Darbas tik praturtėtų, jeigu vartojimo ir investicijų teorijų analizė būtų dar labiau išplėsta ir suskirstyta į atskirus skyrius. Ekonominės integracijos makroekonominiai aspektai yra šiuolaikinio mūsų gyvenimo neatsiejama dalis, todėl platesnė ir gilesnė teorinė šio klausimo analizė skaitytojams būtų ne tik įdomi, bet ir reikalinga.

Diskusijų vertas klausimas dėl pagrindinių sąvokų santrumpų kalbos naudojimo tekste, kurios pateikiamos anglų kalba.

Recenzuojamasis vadovėlis yra rekomenduotas Aukštųjų mokyklų bendrųjų vadovėlių leidybos komisijos ir visiškai atitinka visaverčiam ekonomistų rengimui keliamus reikalavimus. Jis papildys ekonominės literatūros knygų lentyną, pateiks platesnį pasirinkimą skaitytojams ir įvairioms diskusijoms. Baigdamas noriu atkreipti dėmesį į „Vardų rodyklę“, kuri rodo, kad daugelis ekonomistų yra ilgaamžiai, kai kurie gerokai peržiangiantys 80 ir net 90 metų ribą. Taigi gal atsitiktinis dalykas, o gal ir ne, bet makroekonomikos mokslas neprieštarauja protiniam ir fiziniam žmogaus darbo našumui, kūrybingumui, ir, sukaupus vertingą patirtį, skatina tolimesniems ieškojimams.

Manau, kad šis vadovėlis Jums padės įgyvendinti dalį užsibrėžto tikslo – palengvins makroekonomikos programos studijas ir paskatins kelti problemas bei ekonominių dėsningumų pasireiškimo ieškoti vykstančiuose ir mūsų kasdieniniuose ekonominiuose procesuose.

Vytautas Juščius

New textbook “Macroeconomics for the Students of Economics specialities”*

Summary

The new book “Macroeconomics: textbook for students of economics specialties” is written by the lecturers of Kaunas University of Technology. This manual of macroeconomics is designed according to a popular structure of macroeconomics theory in USA and West Europe universities. The development of economics thought has made an important input into methodological cognition development and is an important instrument for understanding reality and presents alternatives for discussions. The textbook is devoted to the students of economics studies and for those, who seek to understand economy and social policy. The authors of the book tried to bring sense of coherence to the whole totality of the main macroeconomics principles and views. Evaluating the textbook it is necessary to pay attention to some aspects such as its necessity and originality, the experience of the authors and novelty, the importance of book for its readers, its logic and language.

It is an intermediate level textbook. It shows what and how macroeconomists measures and evaluation, the evolution of macroeconomics and recent controversies, short run processes and long term adjustments. The book consists of six parts and nineteen chapters. The first chapter “Methodological backgrounds of macroeconomics” involves the essentials of economics system, its understanding and macroeconomic policy forms. The second chapter “The main macroeconomics indicators” reveals the importance and problems of national accounting system and the measuring of domestic output, national income, price level, consumption and investment. The third part of the textbook “The instruments of economic regulation” analyses fiscal and monetary policy. These policies are described using IS-LM model and macroeconomics demand schedule. The fifth part “Macroeconomics dynamics” presents the growth of economics theories, analyses the main economic problems: unemployment and inflation, shows the system of money at the international level in global economy and European integration development. The sixth part “The lessons of economics history” gives a very important methodological background and understanding of historical development of economic thought.

The book under review analyses fundamental macroeconomics theory principles and its practical aspects. It will be useful for the students of economics and business administration as well as, for lectures, businessmen and all those interested in the subject.

Received in October, 2006; accepted in December, 2006.

* Macroeconomics: textbook for students of economics specialties / V. Snieska et al. Kaunas: Technology. 2005. 801 p.

DOI: 10.5755/j01.ee.50.5.11453